

Líflegar umræður um siðfræði lífvísinda

Einar Oddsson formaður stjórnar Siðfræðiráðs LÍ sótti heimsráðstefnu á Spáni

NÚ Á HAUSTDÖGUM sótti Einar Oddsson læknir og formaður stjórnar Siðfræðiráðs Læknafélags Íslands alþjóðlega ráðstefnu um siðfræði í lífvísindum sem haldin var í borginni Gíjon í Astúrias-héraði á Norður-Spáni. Í nálægri borg, Oviedo, var hinn 4. apríl 1997 undirritaður sáttmálinn um mannréttindi og líf-siðfræði sem gildir nú í aðildarríkjum Evrópuráðsins. Til umræðu voru ýmis siðferðileg álitamál sem brenna á læknum jafnt sem öðrum stéttum sem fást við lífvísindi. Voru samþykktar þrjár ályktanir um alnæmi, mannlega virðingu og matvælaástandið í heiminum.

Ráðstefnan var skipulögð af *Société Internationale de Bioethica*, skammstafað SIBI, sem eru virt samtök á sviði lífvísinda en þetta er annað heimspingið sem þau standa fyrir. Samtökin hafa einnig haldið ráðstefnur þar sem ræddar hafa verið samþykktir á sviði siðfræði lífvísinda sem Evrópuráðið og Unesco hefur tekið mið af við útgáfu á siðareglum en þessar tvær stofnanir eru þær sem helst veita leiðsögn á því sviði í heiminum. Helsti forystumaður samtakanna er spænskur læknir, Marcello Palacios að nafni, en hann býr í Gíjon. Kofi Annan framkvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna sendi ráðstefnunni kveðju sína svo það er fylgst með starfi þessara samtaka á þeim vettvangi.

„Ráðstefnan fjallaði um siðfræði lífvísinda sem er víðara hugtak en siðfræði læknavísinda. Hún stóð í fjóra daga og þar var fjallað um alnæmi og eyðnisýkingar, siðfræði erfðafræði og einræktunar og um matvælaástandið en sú umræða snerist annars vegar um matvælaþörfina í heiminum og hins vegar um erfðabreytt matvæli. Þetta var því ansi vítt svið og á köflum varð umræðan mjög pólitísk.“

Ábyrgð Vesturlanda

Einar segir að umræðan hafi kannski ekki höfðað sérstaklega til Íslendinga heldur hafi hún spannað allan heiminn.

„Hún snerist heldur ekki eingöngu um lækna og þeirra starf. Ef ég vitna til ályktunarinnar um alnæmi þá er þar lögð áhersla á að menn reyni að forðast fordóma og að helst öllum standi til boða sú meðferð sem til er. Þar er meðal annars hvatt til þess að fátækari ríkjum sé gert kleift að veita þegnum sínum sem smitaðir eru viðeigandi lyfjameðferð með því að bjóða þeim lyf á viðráðanlegu verði. Einnig er varað við misnotkun á fólki í tilraunum með lyf gegn eyðni-veirunni eins og átt hefur sér stað. Þá er varað við

þeim hugsunarhætti að fólk sem smitast hefur hafi kallað veikina yfir sig en hann er töluvert útbreiddur um heiminn.

Yfirlýsingin um mannlega reisn er almennt orðuð og hnykkir í raun fyrst og fremst á Mannréttindayfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna og þeim yfirlýsingu sem á henni eru byggðar. Þar er varað við afleiðingum þess að milljónir manna þjáist af hungri, sjúkdómum og skorti á drykkjarvatni og húsnæði en á öllum þessum vanda séu til auðveldar lausnir ef vilji er fyrir hendi. Þá er ítrekað að ofbeldi, hvers edlis sem það er, sé í andstöðu við skynsamlega breytni og grafi undan menningu og mannlegri reisn. Það vakti líka athygli mína að í ályktuninni er lögð á það áhersla að rétturinn til þess að njóta gæða náttúrunnar sé hluti af almennum mannréttindum.

Í ályktuninni um matvælaástandið er vakin athygli á því að á þriðja tug milljóna jarðarbúa eigi ekki kost á nægri næringu á sama tíma og nógur matur er til í heiminum. Matvælin berast einfaldlega ekki þeim sem þarfnast þeirra. Þar er gagnrýndur sá hægagangur sem hefur verið á því að fækka þeim sem vannærðir eru og í því sambandi bent á ábyrgð fjölbjóðafyrirtækja og vestrænna allsnægtarþjóðfélaga á meðbræðrum sínum í þriðja heiminum.“

Hungur og erfðabreytt matvæli

„Einnig er í síðastnefndu ályktuninni fjallað um erfðabreytt matvæli og hvatt til þess að menn reyni að forðast slys í þeirri þróun en stefnt skuli að því að ýta undir kostina sem hún geti haft í för með sér og dregið

Pröstur
Haraldsson

úr vanköntunum svo sem unnt er. Á ráðstefnunni kom fram að skoðanir á erfðabreyttum matvælum eru mjög skiptar í heiminum. Það stafar ekki síst af því hversu erfitt er að rannsaka langtímaáhrif erfðabreytinganna. Flestar þær rannsóknir sem gerðar eru hafa verið kostaðar af framleiðendum erfðabreyttra matvæla og því er ekki hægt að segja að þær séu með öllu marktækar. Margir íbúar þriðja heimsins binda miklar vonir við erfðabreytt matvæli og á þinginu voru fulltrúar frá Kúbu mjög ánægðir með þær tilraunir sem þar hafa verið gerðar með notkun slíkra aðferða við ræktun og framleiðslu.

Á móti hafa margir bent á að við vitum ekki hver áhrifin á flórana verða til lengri tíma, ekki síst í ljósi

þess að nytjategundum fer stöðugt fækkandi. Hins vegar er erfitt að sjá hvernig þessi breyttu gen stökkvi yfir í mannfólkið þótt það neyti jurta sem innihalda þau.

Loks má nefna að rætt var um þá mótsögn sem er fólgin í því að í sumum heimshlutum er fólk að deyja úr hungri á sama tíma og fólk veikist og deyr úr ofáti á Vesturlöndum. Hins vegar er það staðreynd að fæðuskortur og alnæmi hrjáir sömu lönd og þar er vandinn svo mikill að hann yfirskyggir allt annað. Þetta er náttúrulega hápólítísk umræða sem snertir efnahagslega afkomu þessara ríkja,“ sagði Einar Oddsson og bætti því við að íslenskir læknar ættu fullt erindi í þá umræðu sem fram fer á ráðstefnum sem þessum.

Eldri ökumenn með heilabilun

GREIN um „ökumenn og heilabilun“ eftir Jón Snædal yfirlækni og Helgu M. Hallgrímsdóttur félagsráðgjafa birtist í Læknablaðinu nýlega (Læknablaðið 2002; 88: 303-6).

Rannsókn náði til 346 einstaklinga er leituðu á minnismóttöku Öldrunardeildar Landspítalans á Landakoti. Af 346 voru 121 virkur ökumaður (35%), 110 höfðu hætt akstri, þar af 84% af eigin hvötum en 48 höfðu aldrei haft ökuskírteini. Vitræn skerðing var greind með skilmerkjun MMSE (Mini-Mental State Examination). Vitræn skerðing var talin alvarleg ef stigin voru 20 eða færri af 30, en væg eða þó nokkur (mild to moderate) ef stigin voru fleiri en 20. Af þeim er höfðu vægari skerðingu óku 104 eða 40%. Alls höfðu 12 einstaklingar, eða 5,2%, lent í óhöppum síðustu þrjú ár á undan eftir að einkenni vitrænnar skerðingar komu fram. Aðstandendur 27 virkra ökumanna höfðu áhyggjur af akstri þeirra. Alvarleg slys eru ekki tíð en hafa þó komið einstaka sinnum fyrir.

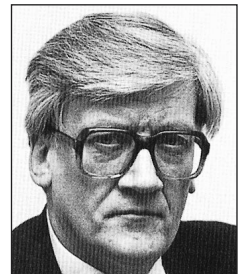
Niðurstaða höfunda er að akstur einstaklinga með byrjandi heilabilun sé í heild ekki stórt vandamál. Talið er að 65 ára og eldri séu í 1,6-2,0 meiri hættu en fólk á aldrinum 25-64 ára að lenda í óhappi. Slysa- og árekstrartíðni ungra ökumanna á fyrsta ári eftir ökuþróf er um 40%. En skýrari reglur skortir. Eigum við að láta þetta lönd og leið eða bregðast við? Við teljum einfaldast að mat á ökuhæfni nái einnig til minnishæfni. Heimilislæknar eru vel í stakk búnir að mæla slíkt. Ef ökuveiðandi

hefur töluverða minnisskerðingu er rétt að vísa honum til taugasálfræðings eða taugasérfræðings sem gætu þá metið réttilega dómgreind, innsæi, fjarlægðar- og rýmdarskynjun viðkomandi. Þessu er kastað hér fram til nánari athugunar.

Að lokum ein tillaga: að láta þá 65 ára og eldri er lenda í árekstrum gangast undir ökuþróf (meðal annars minnisþróf). Í grein 21 er kveðið á um að dómsmálaráðuneytið setji í samráði við landlækni leiðbeinandi reglur um útgáfu og endurnýjun ökuskrteina.

Fyrir hönd stjórnar Félags eldri borgara

Ólafur Ólafsson

Ólafur Ólafsson

Höfundur er fyrrverandi landlæknir og formaður Félags eldri borgara.